

Berzsenyi Dániel – Csiki Tamás

The Military Balance 2008

A Nemzet és Biztonság áprilisi számában már bemutattuk a The Military Balance évkönyvet kiadó londoni Stratégiai Tanulmányok Nemzetközi Intézetét (International Institute for Strategic Studies – IISS), valamint röviden ismertettük magát a kiadványt is. Mostani számunkban a legfrissebb számot lapozzuk fel, és igyekszünk rávilágítani a kötet sokoldalú felhasználhatóságára. A 2008. évi kiadvány egyébként is különleges, mert az intézet ötvenéves fennállása során ez a szám egyben a jubileumi 50. The Military Balance is.

Az évkönyv az eltelt fél évszázad alatt jelentős átalakuláson ment át. A kezdetben tizenegy oldalas füzet, amely első alkalommal még *The Soviet Union and the NATO Powers: The Military Balance* címmel jelent meg, az azt követő években több régiót magába foglaló, számos ország katonai képességeit bemutató kiadvánnyá nőtte ki magát. A lehetőségek bővülésével párhuzamosan egyre több adatot jelentettek meg a nem hagyományos fenyegetésekről, valamint egyre részletesebb képet tártak az olvasó elé az egyes államok védelmi szektoráról is.

A 2008. február 5-én megjelent *The Military Balance 2008* – 170 országot bemutatva – a korábbiakhoz hasonlóan logikailag jól követhető, a biztonság- és védelempolitika iránt érdeklődők számára jól felhasználható kiadvánnyá került az olvasók kezébe.

A kötet már jól megszokott borítójával külső megjelenésében valóban a sorozat eddigi köteteit idézi. Ennek szellemében a belső felépítés sem változott jelentősen a 2007-es kiadványhoz képest: a bevezető alapvető definíciók, jegyzetek és a szerzői előszó után három fő részben tárgyalja és mutatja be a védelempolitika legfontosabb

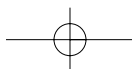
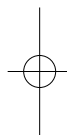
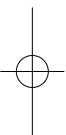
nemzetközi fejleményeit, fejlesztéseit, változásait. Szintén a korábbi jól bevált hagyományt tükrözi, hogy két önálló kis esszét szentelnek egy-egy aktualitással bíró kérdésnek: az európai és amerikai védelmi ipar legfontosabb változásainak, valamint a pilóta nélküli repülő eszközök (*Unmanned Aerial Vehicle – UAV*) jelenlegi képességeinek és jövőbeni felhasználhatóságának.

Képességek, trendek és gazdaság

Az évkönyv első része nyolc fejezetben tárgyalja az alábbi térségeket: Észak-Amerika, a Karib-térség és Latin-Amerika, Európa, Oroszország, a Közel-Kelet és Észak-Afrika, a szaharai Afrika, Közép- és Dél-Ázsia, Kelet-Ázsia, valamint Ausztrálázsia.

Észak-Amerika

Az Észak-Amerikát bemutató fejezetben természetesen az Amerikai Egyesült Államokkal kapcsolatos elemzés a meghatározó. Eszerint az USA védelmi minisztériu-

ma az elmúlt évben továbbra is azzal a problémával küzdött, hogy egyensúlyt teremtsen a folyó műveletek igényei, valamint a regionális és globális biztonsági követelmények, a non-proliferációs törekvések és a terrorizmus elleni háború igényei között.

Az elemzés kiemeli, hogy e téren mind a szárazföldi, mind a haditengerészeti haderőnem nehézségekkel küzd a személyi állomány és a felszerelés tekintetében. A teljes haderőnél elsődleges cél a meghatározó technológiai előny megtartása mindenkiel szemben a felderítés, a precíziós csapásmérés, a légi és tengeri fölény terén. A bevethető erők létszáma is növekszik „ideiglenesen”: 2007 januárjában Robert Gates védelmi miniszter jóváhagyta a tengerészgyalogosok számának 2012-ig 27 000 fővel, a szárazföldi erőknek 2010-ig 65 000 fővel történő növelését – ez pedig kevéssé illeszkedik Donald Rumsfeld korábbi védelmi miniszter „kisebbségi, könnyű fegyverzetű, mozgékony és hatékony harcot vívó” haderejének koncepciójához. Egyidejűleg az új haderő minőségi összetétele is többekben kételyeket ébreszt.

A 2008-as költségvetési évre Bush elnök 2007 februárjában 647,2 milliárd dolláros védelmi költségvetési javaslatot tett a Kongresszusnak, melyből a kiadvány szerkesztésének időpontjáig 459,6 milliárd dollárt fogadtak el. Az erőforrások elosztását illetően tovább folyt a haderőnemek között megszokott rivalizálás. A szárazföldi erők számára elfogadott 22,7 milliárd dollár a 2008-as pénzügyi évre jóval kevesebb, mint amit a haditengerészetnek (37,8 milliárd dollár) vagy a légierőnek (33,2 milliárd dollár) biztosítanak, azonban a szárazföldi erők jelenlegi feladataiból adódóan további „meg nem határozott” forrásokhoz jutnak majd a globális terroriz-

mus elleni háborúhoz, valamint az eszközök pótlásához biztosított költségvetési tételekből.

A szárazföldi erők fejlesztésénél a kommunikációs eszközök, a harctéri reagáló képességet növelő *Future Combat System*, egyéb szoftverek és felszerelés fejlesztése, valamint ezeknek Abrams harckocsikra, Bradley harcjárművekre és más nagy mozgékonyaságú, többcélú járművekre történő adaptálása került előtérbe. A haditengerészet fejlesztései között meghatározó helyet foglal el a repülőgéphordozó-program, valamint egy 2020-ig létrehozandó, 48 egységből álló támadó tengeralattjárókötelék tervezése és finanszírozása. A tervezés elégtelenségéből és a korábban megkezdett fejlesztési programok költségeinek és határidőinek jelentős csúszásából eredően 2008-ban nagyarányú ellenőrzést tartanak a haderőnemnél. Ugyanakkor a légierő két kiemelt prioritású fejlesztése, az F-35 Joint Strike Fighter és az F-22 Raptor teljes költségvetési támogatást élvez, és a 2007-es kínai képességdemonstrációkra reagálva külön forrásokat rendeltek az új technológiai fejlesztésekhez is.

Az iraki és afganisztáni stabilizáció természetesen továbbra is prioritás marad, bár szakmai berkekben és a nyilvánosság előtt is folyamatos volt a vita, hogy ezek a műveletek mennyiben szolgálják az Egyesült Államok hosszú távú biztonsági érdekeit. Egy azonban biztos: a két országban szerzett tapasztalatok döntően meghatározzák a haderő további fejlesztését mind a doktrínákat, mind a haderő szervezetét és haditechnikai eszközeit illetően. Ugyanakkor végre érelődni látszik az a felismerés is, hogy a jövőben az Egyesült Államok haderejének sem célszerű hosszan tartó aszimmetrikus hadviselésbe bocsátkozni a világ távoli pontjain, ha meg akarja őrizni valódi csapásmérő képességét.

A globális terrorizmus elleni háború becsült költségei (kerekített összegek)

Irak	Mrd USD
A védelmi minisztérium műveletei és egyéb tevékenységei	404
Helyi biztonsági erők	19
Diplomáciai tevékenység és külföldi támogatás	25
Veteránok juttatásai	3
Összesen	451
Afganisztán	
A védelmi minisztérium műveletei és egyéb tevékenységei	106
Helyi biztonsági erők	11
Diplomáciai tevékenység és külföldi támogatás	10
Veteránok juttatásai	1
Összesen	128
Nemzeti biztonság és egyéb	
A védelmi minisztérium műveletei és egyéb tevékenységei	28
Diplomáciai tevékenység és külföldi támogatás	4
Összesen	32
Teljes összeg	611

A The Military Balance azt is összesíti, hogy a 2007-es költségvetési év végéig milyen becsült költségei vannak a 2001 óta folyó „terrorizmus elleni globális háborúnak”, valamint az ehhez kapcsolt afganisztáni és iraki háborúnak.

A két országban folyó műveletek tapasztalatai jelentik az új eszközök fejlesztésének legnagyobb hajtóerejét: a rögtönzött robbanószerkezetek (*Improvised Explosive Device – IED*) elleni védelem az elsődleges prioritás e tekintetben – 2007-ben 6500, később pedig várhatóan további 15 000, aknák ellen is védelmet nyújtó jármű (*Mine Resistant Ambush Protected – MRAP*) megrendelésével kívánták növelni a csapatok védelmi képességét lesből intézett támadások ellen. A felderítés hatékonyságának növelése érdekében pedig a pilóta nélküli repülő eszközök fej-

lesztése folyik, amelyre a program fontosságát hangsúlyozandó a kiadvány külön fejezetben tér ki.

Végül meg kell említenünk, hogy 2007 októberében változás történt az amerikai hadszíntér-parancsnokságok rendszerében is: létrejött az USAFRICOM, azaz egy afrikai hadszíntér-parancsnokság, amely az USEUCOM és az USCENTCOM korábbi felelősségi területeiből Egyiptom kivételével átvette az egész afrikai kontinenst (korábban „Afrika Szarva” az USCENTCOM, a kontinens többi része pedig az USEUCOM alá tartozott). Az új parancsnokság várhatóan 2008 októberére lesz teljesen működőképes, feladatkörébe pedig a regionális biztonsági együttműködések és az államépítés támogatása, valamint béketámogató, humanitárius és katasztrófamentési műveletek tartoznak majd.

A Karib-térség és Latin-Amerika

Latin-Amerika és a Karib-térség biztonsági problémái mind regionális, mind nemzeti szinten jelentős kihívások elé állítják az egyes államok fegyveres erőit. A terrorizmus, a kábítószer-kereskedelem, az embercsempészet, az illegális migráció, a szervezett bűnözés egymásba kapcsolódó szövevénye ellen kell fellépni, míg a haderőt a belső rend fenntartására és katasztrófamentésre is bevetik. Ezeket a feladatokat az egyes államok más-más fejlesztési koncepciókon keresztül kívánják ellátni – egyesek átfogó strukturális reformmal is párosítva (Argentína, Ecuador, Kolumbia), mások csupán a meglévő eszközök modernizációjával (Brazília, Peru, Uruguay), esetleg teljesen új fegyverrendszerek beszerzésével (Chile, Venezuela).

A régió 2004 és 2007 között a gazdasági növekedés terén az 1970-es évek óta a legjobb hároméves periódust zárta, amely bizonyos gazdasági alapot teremthet ezen programokhoz. Regionálisan a védelmi kiadások 2003 óta folyamatosan a GDP 1,3 százaléka körüli értéket tesznek ki, míg jelenleg a térség arányaiban leggyorsabban növekvő védelmi költségvetésével Kolumbia rendelkezik, miután a 2006-os tíz százalék után 2007-ben további tizenegy százalékkal növelte ilyen kiadásait, elérve így az ország GDP-jének 2,8 százalékát.

A „leglátványosabb” tevékenységet azonban Hugo Chávez venezuelai elnök folytatja a haderőfejlesztés terén: a 2,56 milliárd dolláros védelmi költségvetésből (2007) a haderő új Mi-17 és Mi-26 helikopterei bővítették a légi szállítókapacitást, míg a Szu-30MKV repülőgépek a légierő harci potenciálját növelték. A beszámoló szerint tervezik 600 gyalogsági harcjármű, több légvédelmi komponens és öt Kilo osztályú tengeralattjáró beszerzését

is. A mai helyzet alapján úgy tűnik, hogy Oroszország nemcsak Venezuela, hanem az egész latin-amerikai térség legnagyobb fegyverszállítójává léphet elő a következő években.

Európa

A The Military Balance a 2007-es európai védelmi ügyeket illetően két kérdést emel ki: az Európába telepítendő amerikai ballisztikus rakétavédelmi rendszerelemeket és az európai hagyományos fegyveres erőkről szóló szerződést (CFE).

A rakétavédelem problémakörével és aktuális fejleményeivel a Nemzet és Biztonság márciusi száma behatóan foglalkozott, a rakétavédelem és az amerikai erők európai jelenléte kapcsán azonban ki kell térnünk arra, ahogyan 2007 novemberében és decemberében a hagyományos fegyveres erőkről szóló szerződés közvetve a figyelem középpontjába került. Oroszország ugyanis az 1990-ben megkötött – az orosz törvényhozás által már jóváhagyott – és azóta többször pontosított szerződés ratifikációját követelte az Egyesült Államoktól és több, 1990 óta a NATO tagjává vált közép- és kelet-európai államtól, mivel ebben a lépésben látná a garanciát saját biztonságát illetően. Szintén fontos tényező, hogy korábban a NATO kétlépcsős bővítésével kapcsolatban a szövetség ígéretet tett arra, hogy az újonnan csatlakozó államok területén nem hoznak létre olyan állandó katonai bázist, amely potenciálisan Oroszországot fenyegethetné. Ez a lengyelországi és csehországi amerikai telepítésekkel egyértelműen sérülne. A vitás kérdések között természetesen szerepelt még a balti államok státusa és Oroszország katonai jelenléte Grúziában és Transznisztríában. Ez végül oda

vezetett, hogy Putyin elnök a Duma felhatalmazása alapján moratóriumot hirdetett, amely 2007. december 12-én életbe is lépett, megállapodás pedig azóta sem született.

Ami az EU-t illeti: az Unió első harccsoportjai 2007 januárjában érték el a teljes műveleti képességet, és ettől kezdve mindig két harccsoport áll készenlétben. Számunkra nagy jelentőségű, hogy az év második felében az egyik készenlétben álló kötelék éppen az olasz–magyar–szlovén harccsoport volt. Szintén 2007. január 1-jén kezdte meg működését az EU Hadműveleti Központja, amelynek révén az Unió ESDP-misszióinak vezetése nem csak a NATO-n vagy egy-egy nemzeti parancsnokságon keresztül, hanem közvetlenül az EU Katonai Törzsére építve lehetséges immár.

A vezető európai államok közül Franciaországban Nicolas Sarkozy elnöksége jelentős, részben új elemekkel gazdagította a francia védelempolitikát (az európai katonai képességek erősítése, még szorosabb védelmi ipari együttműködés; visszatérés a NATO katonai szervezésébe, egy második repülőgép-hordozó építése), melynek kiteljesedése az EU francia elnökségének időszakára, 2008 második felére várható. Németország 29,3 milliárd eurós védelmi költségvetésére (2008) alapozva továbbra is fokozatosan haladt a 2006-os Fehér Könyvben lefektetett új haderő és feladatstruktúra kialakításával, míg az Egyesült Királyságban a nukleáris elrettentő képesség haditengerészeti komponensének (Vanguard típusú tengeralattjárók és Trident D5 rakéták) hosszú távú fenntarthatósága került napirendre. Az erőketítő képesség fejlesztése terén pedig két repülőgép-hordozó építését jelentették be 2007 júliusában.

2007-ben a NATO tevékenysége továbbra is döntően Afganisztánra koncentrálódott, ahol az év végén több mint 40 000 katonával volt jelen a szövetség. A beszámoló szerint a NATO-t illetően további négy fő kérdéskört kell kiemelni 2007-re vonatkozóan: a további bővítés (Albánia, Horvátország, Macedónia) és a speciális kapcsolatok (Ukrajna, Grúzia) lehetőségeit és problémáit; az olyan új fenyegetésekre adandó potenciális válaszadás kérdését, mint az energia-infrastruktúra elleni támadások vagy a cybertámadások; a NATO Reagáló Erők (NRF) feladatkörét és jövőjét; és a stratégiai légi szállítóképesség kialakítását. Ezekre a 2008. április 2–4. között Bukarestben megrendezett NATO-csúcstalálkozó során választ kaphattunk, amiről a Nemzet és Biztonság májusi számában számolt be.

Az elemzés kiemeli, hogy az európai NATO-államok átlagos védelmi költségvetése továbbra is lassú csökkenést mutat, és 2006-ban csupán öt állam (Bulgária, Franciaország, Görögország, Törökország és az Egyesült Királyság) érte el a NATO-ban kívánatos arányt, azaz a GDP két százalékát. A NATO-n kívüli országok esetében ez az arány alacsonyabb: átlagosan 1,16 százalék. Ezen államok közül ezúttal Svédország védelempolitikai trendjei, feladatai kapnak részletesebb bemutatást.

Oroszország

Az Európát követően bemutatott „társég” Oroszország. A gazdasági fellendülés nyomán az elmúlt években az ország látványos talpra állásának lehettünk tanúi, ami a katonai potenciál helyreállításában is kezd testet ölteni – legalábbis bizonyos kulcsfontosságú területeken. Javult a csapatok kiképzése, nőtt a reagáló képesség, a telepíthetőség és az interoperabilitás; újra kezdődtek a stratégiai bombázók ellenőrző repülései; erősödik Oroszország részvétele a Sanghaji Együttműködési Szervezetben;

növekszik a hadiipar kapacitása; biztonsági kérdésekben pedig egyre élénkülő orosz tevékenységet láthatunk a „közel-külföld” államai és általában Európa (a NATO) irányába. Az 1990-es években sok sebből vérző orosz haderőben ma tudatos reform zajlik minden területen: a doktrinális rendszert, a haditechnikai eszközöket és a személyi állományt illetően is.

A nemzetközi együttműködés és bizonyságerősítés terén 2007 fontos év volt Oroszország számára. Júniusban orosz hadihajók vettek részt a NATO PfP BALTOPS 2007 gyakorlatán a Balti-tengeren, majd augusztusban két orosz aknaszedő hajó az Exercise Open Spirit 2007 gyakorlaton. Szeptemberben a Csendes-óceánon az amerikai 7. Flotta és az orosz Csendes-óceáni Flotta közös gyakorlaton vett részt Exercise Pacific Eagle 2007 néven, amely 1998 óta a legnagyobb közös gy-

akorlat volt a térségben. Természetesen nem csak közös haditengerészeti gyakorlatok folytak az év folyamán: szeptemberben az Exercise Indra 2007 keretében orosz és indiai erők hajtottak végre antiterorista gyakorlatot (2008 szeptemberében a közös gyakorlat megismétlődik). 2007. szeptember 18–21. között Tu–160-as, Tu–95-ös és Tu–22-es stratégiai bombázók részvételével zajlottak gyakorlatok az Északi-sarkkör, az Atlanti-óceán és az Indiai-óceán térségében, Il–78-as légi utántöltő gépek kíséretében.

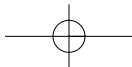
A stratégiai képességek fejlesztése, az e körbe tartozó haderő- és fegyvernemek modernizációja a bővülő anyagi forrásokra építve prioritást élvez. A hadászati rakéta-csapatokhoz 2006 végén érkezett meg három mobil Topol–M interkontinentális ballisztikus rakéta, 2007 júniusában pedig a Bulava típusú tengeralattjáróról indítható

Az orosz védelmi kiadások a 2008–2010 közötti időszakban (milliárd rubel)

Nemzeti védelmi kiadások	2008	2009	2010
Fegyveres erők	698,1	791,8	908,3
Külső erők mobilizálása	5,2	5,7	6,2
A gazdaság mobilizálása	3,5	3,5	3,7
Kollektív békefenntartás	0,08	0,08	0,12
Katonai nukleáris programok	17,1	19,8	25,2
Nemzetközi szerződésekből eredő kötelezettségek	6,1	6,2	6,2
Kutatás – fejlesztés	127,8	124,9	124,9
Egyéb védelmi ügyek	97,9	101,7	109,6
Teljes tervezett nemzeti védelmi költségvetés	955,78	1053,68	1184,22

További védelemhez kapcsolódó biztonsági kiadások

Belföldi csapatok	51,4	57,4	58,2
Biztonsági szervek	135,3	152,7	162,4
Határvédelmi csapatok	65,5	80,0	87,5
Zárt városoknak nyújtott támogatás	18,5	19,3	20,4
Rendkívüli Helyzetek Minisztériuma	47,0	54,3	55,5
Katonai nyugdíjak	95,0	105,0	118,0
Teljes védelemmel kapcsolatos költségvetés	1368,48	1522,38	1686,22

ballisztikus rakéta tesztelése volt sikeres, és az ezeket hordozó Borej osztályú tengeralattjárók fejlesztése is folyik. Az első rendszerbe álló ilyen tengeralattjáró várhatóan a Jurij Dolgorukij lesz 2009-ben, amit majd az Alekszandr Nyevszkij és a Vlagyimir Monomah követ. Mivel az Ukrajnától bérelt szevasztopoli haditengerészeti bázis csak 2017-ig áll az orosz Fekete-tengeri Flotta rendelkezésére, megkezdődött a novorosszjszki bázis építése, amelyet várhatóan 2012-től használhat a flotta. A légierő új, ötödik generációs vadászpilóták fejlesztését is tervezi, és Tu-300 típusú UAV-ok által növelni kívánja a felderítő-képességet is. A gyorsreagálású erők szállítóképességének hiányosságait a Tu-134 típus Tu-334-esekkel történő helyettesítésével kívánják orvosolni.

A The Military Balance elemzői az Oroszország védelmi költségvetésére vonatkozó adatokkal kapcsolatban már korábban is hangot adtak kételyeiknek és problémáiknak, ugyanis ezek az adatok az orosz hatóságok szándékainak megfelelően csak kismértékben átláthatók. A fegyveres erőkhöz köthető egyes kiadásokat szívesen szerepeltetik más-más költségvetési tételek részeként, vagy azok elszámolását évről évre más kategóriába sorolják be. Amennyiben pedig nem titkosítanak bizonyos tételeket, akkor nem valós adatokat szerepeltetnek, ami a követhetőséget igen megnehezíti. 2008-tól ráadásul áttértek a hároméves ciklusokban történő költségvetési tervezésre, aminek eredményeképpen a keretes írásunkban látható prognózist állították össze a szerzők a 2008–2010 közötti időszakra.

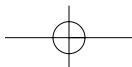
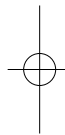
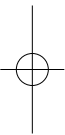
Végezetül a fegyverexport terén 2006 igen sikeres évnek bizonyult Oroszország számára. Amerikai források ennek értékét 5,8 milliárd, míg független források 6,4 milliárd dollárra teszik. Az export 50 százalé-

ka a légierő, 27 százaléka haditengerészeti, 11 százaléka a szárazföldi csapatok eszközeihez, míg kilenc százaléka a légvédelemhez kötődött. Kína és India az előző évi 74 százalékos részesedése után 2006-ban csak a fegyverexport 62 százalékát tudhatta magáénak, az orosz fegyverexport felvevőpiaca pedig diverzifikáltabbá vált: a Közel-Kelet és Észak-Afrika részesedése 22, Latin-Amerikáé 0,5-ről 7,7 százalékra ugrott.

A Közel-Kelet és Észak-Afrika

A fejezet a térség biztonsági problémáinak bemutatását az iraki helyzet részletes tárgyalásával kezdi. Az elemzés már az első bekezdésben leszögezi, hogy Irakban a biztonsági helyzet továbbra is nagyon változó, s bár 2007 elején – a civilek nagyobb biztonsága érdekében – az USA ismét 15 százalékkal növelte katonáinak létszámát, az al-Káida és más fundamentalista terrrorszervezetek továbbra is képesek olyan gyilkos támadások végrehajtására, melyek a gazdasági és politikai kezdeményezéseket egyaránt aláássák. A létszámnöveléssel a taktika is megváltozott: a területek megtisztítása után azok megtartása volt az elsődleges cél, amit a helyi lakosság összeszámlálásával és személyazonosságának ellenőrzésével kívántak megvalósítani.

Bár a létszámnövelés és a taktikai változtatások nyomán az amerikai veszteségek jelentősen csökkentek, sőt néhány tartomány ellenőrzését átadták az iraki erőknek, továbbra is jelentős problémát okoz a korrupció, a munkanélküliség, valamint a vallási ellentétek. Az elemzés arra is felhívja a figyelmet, hogy a Vezérkari Főnöki Iroda (*Office of the Commander-in-Chief*) létrehozásával jelentősen megnövekedhet a

politikai befolyás a hadsereg felett, ami magában rejt a katonai hierarchia megke­rülésének veszélyét, amennyiben a meg­lévő vallási/etnikai törésvonalak mentén fragmentálódik a fegyveres erő vezetése. Tisztán látható, hogy az USA nem vonulhat ki addig, amíg az iraki fegyveres erők nem lesznek képesek amerikai támogatás nél­kül önállóan biztosítani az ország és a la­kosság védelmét. Bush elnök utódja így olyan helyzetet örököl, hogy beiktatásakor legalább 100 000 amerikai katona fog még Irakban állomásozni.

A régió védelmi gazdasági értékelése szerint a térségben jelentős változásokat és fejlesztéseket eredményez az olaj tartó­san magas ára és az ebből származó jö­vedelem. A gazdasági növekedés és a kormányzati költsékezés ugyanakkor belföl­di inflációt eredményez. A védelmi szektor tekintetében az értékelés jelentős moder­nizációról és beszerzésekről számol be, így például Szaúd-Arábia 72 Eurofighter Typhoon típusú repülőgépet, valamint 130 különböző feladatok végrehajtására alkal­mas helikoptert vásárol.

Bár az említett beszerzésekben legin­kább Franciaország érintett, az USA sem marad ki a térség védelmi ipari fejleszté­seiből. A 2007 augusztusában kötött meg­állapodás alapján 2009 és 2018 között az USA 30 milliárd dollárral támogatja az izra­eli katonai fejlesztéseket. A mintegy 25 százalékkal megnövelt támogatásra szük­

sége is lesz Izraelnek, hiszen a 2006-os nyári libanoni összecsapásokat értékelve az izraeli vezetés új, 2012-ig szóló reform-programot dolgozott ki.

A Tefen 2012 nevű program alapján az izraeli haderő szárazföldi képességeinek jelentős növelésére van szükség tüzérő­ben és manőverezhetőségben egyaránt. Ennek érdekében több Merkava 4 harcko­csit gyártanak és szereznek be, illetve a Merkava alapjaira épülő Namer páncélo­zott szállító harcjárműből is több száz da­rabot vásárolnak. A szárazföldi erők nagy arányú fejlesztése olyan jelentős költsége­ket emészt fel, hogy a légierő és a hadi­tengerészet fejlesztési tervein változtatni kellett. A légierő által korábban kért 100 darabos Joint Strike Fighter-beszerzést például 25 darabra csökkentették, míg a haditengerészetet érintő fejlesztések közül komplett programokat töröltek.

A szubszaharai Afrika

Az afrikai védelmi és biztonsági fejleszté­seket továbbra is beárnyékolják a helyi és regionális konfliktusok, annak ellenére, hogy 2007 októberére az ENSZ több mint 50 000 békefenntartót és katonai megfi­gyelőt foglalkoztatott összesen hét műve­let keretében szerte Afrikában.

A válság továbbra is Dárfúrban a legsú­lyosabb, ahol a 2007. májusi ENSZ-becs­lések alapján már több mint 200 000 em­ber halt meg és több mint kétmillióan kényszerültek elhagyni otthonukat a 2003-ban kitört harcok miatt. Az erőszakos cse­lekmények 2007-ben annak ellenére foly­tatódtak, hogy az Afrikai Unió által irányí­tott AMIS-misszióban szolgálatot teljesítők létszáma elérte a 7000 főt. Ugyan még 2006-ban döntés született arról, hogy az ENSZ és az Afrikai Unió közösen vessen

Libanonnal kapcsolatban megemlítik, hogy az ENSZ-misszióban szolgálatot teljesítők létszámát 2007 szeptemberére 13 000 főre emelték, a misszió mandátumát pedig 2008. augusztus 31-ig meghosszabbították. Az elemzés kiemeli, hogy jelentős aggodalomra adhat okot a fegyverembargó megszegése a libanoni-szíriai határon, illetve kitér a Hezbollah azon kijelentésére, mely szerint olyan kapacitással rendelkezik, amivel Izrael egész területének támadására képes.

be erőket a dárfúri helyzet rendezésének érdekében, Szudán azonban csak 2007 júniusában határozott az erők – 20 000 katona és 6000 rendőrtiszt – befogadásáról. Az UNAMID-misszió tervei alapján három szintre tagolható az erők telepítése és 2008 első felére éri el a teljes műveleti képességet.

Másodikként a Csád keleti részén, illetve a Közép-Afrikai Köztársaság északi területein 2006 végén és 2007 elején felerősödött fegyveres összecsapásokat emeli ki a fejezet. Franciaország ugyan egy esetleges politikai vákuum létrejöttétől tartva mindkét országban katonákat állomásoztat, akik a helyi kormányoknak logisztikai és katonai hírszerzési segítséget nyújtanak, a heves harcokat követő októberi békemegállapodás létrejötté mégis a líbiai vezető, Kadhafi nevéhez köthető. A megállapodás nyomán több európai ország közreműködésével 2007 novemberétől EUFOR TCHAD/RCA néven támogató missziót hoztak létre, mely az ENSZ MINURCAT-misszióját hivatott kiegészíteni.

A fejezet külön kitér az USA afrikai parancsnokságára (AFRICOM), mely 2007. október 1-jén 120 fővel kezdte meg működését Stuttgartban. Bár az AFRICOM első sorban katonai irányító szerv, a Pentagon politikai, gazdasági és diplomáciai téren is komoly feladatokat rendel a parancsnokság hatáskörébe. Míg a fejezet csak röviden tér ki Szomália helyzetére, a Nigériában és Kongóban felmerülő problémákra, valamint az Etiópia és Eritrea közötti viszonyra, addig részletesebb értékelést nyújt a térség védelemgazdaságát illetően. Az elemzés szerint az 1970-es évektől kezdődően az utóbbi hét év eredményezte a legnagyobb gazdasági növekedést a térségben, köszönhetően az adósságok enyhítésének, a tőkebeáramlásnak és az olajtermelés növekedésének. Mindebben

külső tényezőként jelentős szerepet játszik Kína, mely teljes olajimportjának mintegy 30 százalékát fedezi az afrikai országokkal kötött kétoldalú kereskedelmi egyezmények révén. A kontinens déli részén a gazdasági fejlődés motorját a Dél-Afrikai Köztársaság jelenti, mely a 2000-es évhez viszonyítva tavaly 25 százalékkal növelte védelmi költségvetését. Ennek révén új hírszerzési és eszközbeszerzési projektek beindítása vált lehetővé, mint például a Hoefyster Projekt, aminek a keretén belül 264 felderítő harcjárművet vásárol az ország. Szintén 25 százalékkal tudta emelni védelmi költségvetését 2006-hoz képest Nigéria, mint a térség második legnagyobb gazdaságával rendelkező ország.

Közép- és Dél-Ázsia

A hetedik fejezet bevezetője szerint a közép-ázsiai régióban a Szovjetunió szétesése óta 2007 volt az egyik legstabilabb év, bár a relatív stabilitás nagyrészt az első sorban Oroszország és Kína által előidézett regionális politikai trendek velejárója. A két ország folyamatosan két- és többoldalú szerződésekkel, intézményekkel erősíti helyzetét a térségben. Ezek közül kiemelkedik a Sanghaji Együttműködési Szervezet (*Shanghai Cooperation Organisation – SCO*), amely alapvetően a gazdasági és energetikai kooperáció elősegítését szolgálja, ugyanakkor biztonságpolitikai szempontból sem elhanyagolható, hiszen 2007 augusztusában a térség legnagyobb katonai gyakorlatát tartották mintegy 6500 katona részvételével. Másik jelentős intézmény a térségben a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete (*Collective Security Treaty Organization – CSTO*), mely 2007 októberében írt alá együttműködési memorandumot az SCO-val és attól eltérően olyan dek-

larált katonai szövetség, mely tagjai számára biztonsági garanciákat is magába foglal. Szintén 2007 októberében döntöttek a tagállamok képviselői békefenntartó erők létrehozásáról, bár az tisztázatlan, hogy ezeket az erőket hol vetnék be. Szergej Lavrov orosz külügyminiszter kizárta annak lehetőségét, hogy az abháziai vagy a dél-oszétiai konfliktusban alkalmaznák őket. A szervezet főtitkárának, Nyikolaj Bordizsának a javaslata szerint viszont ENSZ-mandátum alapján a világ bármely pontján bevetettek lennének.

Afganisztán kapcsán a biztonsági és politikai fejlesztések kapnak hangsúlyt, valamint azok a magas intenzitású szárazföldi összecsapások, ahol kevésbé kiaknázható a koalíciós erők technikai fölénye. (A felkelők azzal próbálják a közvetlen harcérintkezések során a koalíciós technológiai fölényt minél inkább semlegesíteni, hogy olyan területet választanak az összecsapás helyszínéül, ahol korlátozottak a látási viszonyok és az alapvető katonai képességek kiemelkedően fontosak.) Lényeges, hogy ezen akciók sikeresek legyenek, mivel kudarc esetén jelentősen gyorsulna az iszlám fundamentalizmus terjedése, az állam működési kudarcai miatt biztonságos búvóhely keletkezne a terrorista szervezetek és drogkereskedők számára, valamint megkérdőjeleződne a NATO hitelessége. A 2007. februári adatok alapján a NATO ISAF-missziójában 41 ezren teljesítenek szolgálatot, amihez legnagyobb mértékben továbbra is az USA járul hozzá több mint 15 ezer fővel. Az USA további 9650 főt állomásoztat Afganisztánban a Tartós Szabadság Hadművelet keretén belül.

A fejezet második része az indiai és pakisztáni katonai fejlesztési terveket veszi górcső alá. India 2007. augusztus 28-án indította el régóta várt vadászrepülő beszerzési projektjét, melynek keretében 126 repülőgépet vásárol mintegy tízmilliárd dol-

lár értékben. Hat repülőgépgyártót kértek fel, hogy vegyenek részt gépeikkel a tenderen, köztük első ízben amerikai vállalatok is, így a Lockheed Martin F-16, a Boeing F/A-18 Super Hornet, az orosz MiG-35, a svéd JAS-39 Gripen, a francia Rafale és az Eurofighter Typhoon. Ezen kívül 2007 márciusában szerződést kötött Oroszországgal 40 darab továbbfejlesztett Szu-30-as vadászgép vásárlásáról, októberben pedig közös fejlesztési megállapodást írt alá a két ország a Szuhoj T-50 vadászgép kapcsán, és szoros együttműködés jött létre a rakéatechnológia terén is.

Az indiai haditengerészeti fejlesztésekből sem maradnak ki az oroszok, hiszen India elfogadta, hogy szoftveres és kábelezési problémák miatt 2008 augusztusa helyett csak 2009 végén, 2010 elején adják át a teljes mértékben felújított és az indiai igényeknek megfelelően átalakított repülőgép-hordozót, az Admiral Gorskovot. A haditengerészeti fejlesztések elsődleges szempontjaként az energiabiztonságot jelölik meg, mivel az előrejelzések szerint 2011–2012-re az ország olajimport-függése akár a 80 százalékot is elérheti. A szomszédos térségben Kína hasonló helyzetben van és haditengerészeti kapcsolatait elsősorban Pakisztán irányába fejleszti, ami veszélyes haditengerészeti rivalizáláshoz vezethet az Indiai-óceán térségében.

A 2007-es pakisztáni események nem gyakoroltak jelentős hatást a védelmi beszerzésekre, folyamatban van a JF-17 vadászgépek beszerzése, valamint tárgyalások folynak három német gyártmányú U-214-es dízel-elektromos tengeralattjáró vásárlásáról összesen egymilliárd dollár értékben. A nukleáris robbanófejek szállítására is alkalmas ballisztikus rakéták tesztjei is tovább folytak: 2007. február 23-án ötödik alkalommal tesztelték a 2000–2500 km hatótávolságú Hatf-6 (Shaheen-2) típusú rakétát.

Kelet-Ázsia és Ausztrálázsia

2007 elején nagy vihart kavart egy kiöregedett meteorológiai műhold kilövése, melyről a kínai vezetés egészen január 18-ig hallgatott. A kísérlettel Kína gyakorlatilag egy ballisztikus rakéta lelövésének feltételeit teremtette meg, mivel a műhold nagyjából egy a légkörbe visszatérő támadórakéta sebességével (7,42 km/s) haladt, míg a megsemmisítés a „hit-to-kill” elvén történt. Az eset kapcsán egyeztetések kezdődtek a kínai katonai fejlesztések és képességek átláthatóbbá tételéről. 2007 szeptemberében Peking be is jelentette, hogy jelentést készít az ENSZ számára, az USA védelmi miniszterével, Robert Gatesszel pedig megállapodást írtak alá a Peking és a Pentagon között létesítendő forródrótról. A kínai katonai képességek a regionális védelemtől a transzregionális mobilitás irányába mozdultak el a nagy távolságú manőverek, valamint a támadó és speciális műveleti képességek fejlesztése révén. Kínában komoly vita alakult ki annak kapcsán, hogy képes-e az ország önállóan kifejleszteni és megépíteni saját repülőgép-hordozóját, vagy egyelőre az exszovjet Varjag felújítása és hadrendbe állítása az egyetlen alternatíva. A kínai katonai vezetők és politikusok véleménye eltérő, de abban egyetértenek, hogy a hordozók nélkülözhetetlenek a tengeri és óceáni érdekek védelmében. Amíg a repülőgép-hordozók körül viták dúlnak, addig a tengeralattjárók hadrendbe állítása folyamatosnak mondható: az elmúlt 12–24 hónapos időszakban két Shang és egy Jin osztályú tengeralattjáró állt szolgálatba. A légierő modernizálása is napirenden van Kínában, elsősorban Szu-27-es, Szu-30-as, illetve a saját gyártású J-10-es repülőgépek révén. Saját légi telepítésű korai előrejelző-rendszer kifejlesztésén is dolgoznak. A szárazföldi csapatok moder-

nizációja lassabb tempót mutat a légierőhöz és a haditengerészethez képest: elősőbbiséget a ballisztikus, a taktikai és a cirkáló rakéták fejlesztése élvez.

Tajvan a régió többi országához hasonlóan szintén fokozza a haderő modernizálásának tempóját, amit elsősorban 12 darab P-3C Orion repülőgép beszerzésével és a meglévő Patriot PAC-II rakéták korszerűsítésével kíván megvalósítani. A szárazföldi védelem képességeinek növelésére 30 AH-6D Apache Longbow harci helikopter beszerzéséről tárgyalnak közel 2,2 milliárd dollár értékben. Tajvan megkezdte saját, nagy hatótávolságú cirkáló rakétájának, a Hsiung-feng 2E-nek a tesztelését is. Mindközben a katonai szolgálat időtartamának csökkentése is felmerült: 2008 elejétől a korábbi 20 hónapos szolgálatot 12-re csökkentették, sőt az elnökválasztások kapcsán előtérbe került a teljesen önkéntes haderőre történő átállás lehetősége is.

Észak-Koreában – bár leállította nukleáris programját – a ballisztikus rakéták fejlesztése folyamatos. Egy új közepes hatótávolságú ballisztikus rakétával már képesek elérni Guamot: ezt elsőként 2007 áprilisában demonstrálták. Ezzel párhuzamosan a dél-koreai védelmi költségek folyamatosan növekednek: 2007-ről 2008-ra mintegy kilenc százalékkal, ami összesen 27 milliárd dollárt jelent. Az ország első Aegis-rendszerrel felszerelt hadihajója 2007 májusában állt szolgálatba, júliusban pedig a második KSS-2 tengeralattjáró.

Japánban a védelmi fejlesztések és beruházások fő irányvonalát a Hyuga osztályú 13 500 tonnás, helikopterek szállítására alkalmas rombolóhajók, valamint a PAC-3-as ballisztikus rakétavédelmi egységek adják. A légierő számára Japán F-22 Raptor vadászrepülőket szeretne vásárolni az USA-tól, azonban ennek a típusnak a tengerentúlon való értékesítését a Kongressz-

szus megtiltotta, így egyelőre a meglévő F-15-ös vadászpilótákat korszerűsítik.

Végül, az első rész lezárásaként, csak úgy mint korábban, idén is szerepel két rövid, aktuális esszé. Az első *2007 áttekintése: az európai és amerikai védelmi ipar főbb fejleményei* címmel szerepel a 10. fejezetben és színvonalas háttéranyagot szolgáltat a védelmi ipari összefonódások, nemzeti törekvések megértéséhez. Európából röviden beszámol a francia Thales, a brit Babcock International, BAE Systems és VT Group, valamint a francia-német közös vállalat, az EADS főbb fejlesztéseiről (például Bradley harcjárművek, Eurofighter Typhoon és F-5 Joint Strike Fighter repülőgépek). Mindezek fényében bizonyára nem véletlenül kerül elő az elemzés végén az európai védelmi ipari stratégia kényes kérdése az Európai Védelmi Ügynökséggel (*European Defense Agency – EDA*) kapcsolatban. Az amerikai védelmi ipart illetően viszont eléggé szűkszavú a beszámoló, hiszen csak névleg jelenik meg a Lockheed Martin, a Boeing, a General Dynamics és több vállalatotíriás, amire önmagában nem elég magyarázat az első fejezet Észak-Amerikát bemutató része.

A második esszé a pilóta nélküli repülő eszközöket, ezen belül is az aktuális fejlesztési irányokat és az eszközök várható jövőjét mutatja be. A jelenlegi helyzet alapján az UAV-ok nagy népszerűsége számíthatnak, hiszen az előrejelzések szerint az elkövetkezendő tíz év során mintegy 9000 ilyen eszközt vásárolnak, a fejlesztési költségek pedig csak az USA-ban elérik a 14 milliárd dollárt 2001 és 2010 között. Az UAV-ok első bevetésére az 1999-es koszovói műveletekben került sor, de szolgáltak Afganisztánban és Irakban is. 2007-ben a két országban

már közel 800 UAV teljesített szolgálatot, ezeknek a gépeknek a felhasználási köre azonban jóval szélesebb a katonai szegmensnél. Már a 2004-es indiai-óceáni cunamit követően is bevetettek UAV-okat a túlélők és a holttestek felkutatására, de a drogereskedelem elleni harcban vagy a tűzoltási tevékenységeknél is rendkívül hasznosak lehetnek. Jó esély van arra is, hogy ezek a gépek átveszik a műholdak egyes funkcióit a felderítésben és a kommunikációban és arra is, hogy olyan területeken vetik be őket, ahol például az egészségre ártalmas mennyiségű sugárzás van jelen. Az UAV-ok felhasználási területe tehát igen széles, azonban a technikai korlátok, a gépek magas fejlesztési költségei és a magas ár, valamint az emberi erőforrásbeli megtakarítások gyakori túlbecsülése problémát jelenthet.

A nem állami szereplők iránt érdeklődők igényeit elégíti ki a kötet második része, amely 21 oldalon tekinti át regionális és nemzeti bontásban a világ jelentősebb nem állami terrorcsoportjait (szerepeltetve a szervezet alapítását, becsült erejét, státusát, tevékenységi területét és tipikus célpontjait) a csecsen lázadóktól a Hezbollahig, az al-Káidától a Kurd Munkáspártig.

A régiókat átfogóan elemző és a nem állami szereplőket felsorakoztató két fő rész, valamint a kisesszék mellett a kiadvány továbbra is ellátja az olvasót mindazzal a kiterjedt és részletes háttéranyaggal, amire a körültekintő biztonság- és védelempolitikai elemzésekhez szükség lehet: a regionális fejezetekben az egyes államok védelmi szektorának, védelmi költségvetésének és haditechnikai eszközeinek leírásával, a regionális trendeket bemutató ábrákkal, végül a szemléltetés kedvéért egy a világ jelenleg folyó konfliktusait bemutató térképpel is. ■